Геаграфічнае адкрыццё	Дата адкрыцця	Імя першаадкрывальніка	Краіна, якая арганізавала экспедыцыю

Якія калонкі вы дадалі б у табліцу, каб прадставіць больш поўную інфармацыю пра Вялікія геаграфічныя адкрыцці?

3. Прасачыце па карце маршруты вядомых падарожнікаў. Якое з Вялікіх геаграфічных адкрыццяў вы лічыце найбольш важным? Растлумачце свой пункт гледжання.
4. Знайдзіце на картасхеме 1-га форзаца тэрыторыі дзяржаў ацтэкаў і інкаў. Як вы думаеце, чаму заваяванне Амерыкі пачалося менавіта з гэтых тэрыторый?
5. Ахарактарызуйце станоўчыя і адмоўныя наступствы Вялікіх геаграфічных адкрыццяў.
6. Падрыхтуйце невялікія паведамленні пра выдатных мараплаўцаў. Асаблівую ўвагу надайце якасцям асобы, якімі павінен быў валодаць падарожнік, што выпраўляўся ў невядомыя моры і краіны.

§ 3. Усталяванне новых ідэй у эпоху Адраджэння

Успомніце. *Што такое гуманізм? Чаму новая культура Позняга сярэднявечча атрымала назву Ранняга Адраджэння, а яе дзеячы называліся гуманістамі?*

У XVI — пачатку XVII ст. у Еўропе распаўсюдзілася культура Позняга Адраджэння. Гэта быў перыяд велізарнага духоўнага ўздыму, росквіту гуманізму, хуткага росту гарадоў, развіцця навукі і тэхнікі.

Вы даведаецеся. *Якія новыя ідэі былі прапанаваны гуманістамі ў XVI ст. Якім яны хацелі бачыць чалавечае грамадства. Чаму некаторых з іх мы называем вялікімі летуценнікамі.*

1. Гуманістычныя каштоўнасці эпохі Адраджэння. Як вы ўжо ведаеце, у эпоху Ранняга Адраджэння ў Еўропе з'явілася адмысловая група аду-

каваных людзей, якія называлі сябе гуманістамі. Яны сталі стваральнікамі новай культуры. Гуманісты былі перакананыя, што чалавек заслугоўвае шчасця ў зямным, а не замагільным жыцці, і абвясцілі права на свабоду, справядлівасць і лепшы грамадскі парадак.

Дзеячы культуры Адраджэння верылі ў бязмежныя магчымасці чалавека, яго розуму і волі. Яны выступалі супраць прагі назапашвання багацця, прыгнёту асобы, асуджалі заваёўнікаў. Так, знакаміты мастак Леанарда да Вінчы пісаў з абурэннем мараплаўцу Амерыга Веспучы: «Ты выпраўляешся на паляванне на іншыя астравы, захопліваеш у палон іншых людзей».

Як вы думаеце, чаму многія гуманісты асуджалі іспанскіх канкістадораў?

Гуманісты цікавіліся культурай Старажытнай Грэцыі і Старажытнага Рыма. Яны шукалі творы забытых аўтараў. Дзякуючы іх карпатлівай працы старажытныя шэдэўры рабіліся здабыткам грамадства. Гуманісты нібы адраджалі даўно забытую Еўропай антычную культуру з яе любоўю да зямнога жыцця, зямных радасцей і зямной прыгажосці. Адсюль і паходзіць назва цэлай эпохі ў еўрапейскай гісторыі — ***Адраджэнне***, або ***Рэнесанс*** (ад лац. *renasci* — нараджацца зноў, адраджацца).

У сваіх творах гуманісты ўзвышалі чалавека, праслаўлялі прыгажосць яго і навакольнага свету. Яны набліжалі мастацтва да народа. Асоба, а не Бог, паступова рабілася цэнтрам Сусвету, гаспадаром жыцця, стваральнікам усіх яго каштоўнасцей.

2. Мары гуманістаў аб усеагульным шчасці. Сярод гуманістаў вылучалася асаблівая катэгорыя людзей. Яны выступалі супраць тыраніі феадальных сеньёраў, марылі аб свабодным чалавеку ў вольным грамадстве без сацыяльнай несправядлівасці, прыгнёту і галечы. Такіх людзей і цяпер называюць вялікімі летуценнікамі.

Адным з іх быў Томас Мор (1478—1535), пісьменнік-гуманіст, які пэўны час займаў пасаду лорд-канцлера Англіі. Ён быў пакараны па загадзе Генрыха VIII за тое, што выступіў супраць неабмежаванай улады караля над царквой. Але засталася яго кніга «Утопія», напісаная у 1516 г. У перакладзе з грэчаскай мовы гэта назва азначае «месца, якога няма». Томас Мор апісаў гуманнае грамадства, у якім перамагае

34—35

37—39

Востраў Утопія. Ілюстрацыя да кнігі Томаса Мора «Утопія». 1516 г.

справядлівасць. У ім няма багатых і бедных, усе грамадзяне роўныя. Людзі працуюць па шэсць гадзін у дзень, а ўсё неабходнае атрымліваюць бясплатна. Вольны час члены гэтага грамадства аддаюць заняткам навукай, мастацтвам і фізічнай культурай.

Томас Мор выступаў супраць гвалту і войнаў. Яму хацелася, каб на зямлі ўсталяваліся мір і дабрабыт, а людзі жылі так, як грамадзяне яго «Утопіі».

З недасканаласцю чалавечага грамадства змагаўся ў сваіх творах вучоны-гуманіст Эразм Ратэрдамскі (1469—1536). Сучаснае жыццё ўяўлялася яму кірмашом дурняў. У знакамітай кнізе «Пахвала дурасці» (выдадзена ў 1511 г.) ён выказаў надзею на з'яўленне гарманічнага і справядлівага чалавека. Вучоны марыў аб ідэальным грамадстве, якое назваў у гонар свайго сябра Томаса Мора — Морыяй, гэта значыць фантазіяй, або марай.

Томас Мор

Эразм Ратэрдамскі

Тамаза Кампанела

Разгледзьце партрэты вядомых гуманістаў і вызначце, да якіх пластоў грамадства адносяцца гэтыя людзі. Якія з гэтага можна зрабіць высновы?

Грамадства, дзе ўсе працуюць дзеля агульнага дабра, апісаў ва ўтапічным рамане «Горад Сонца» італьянскі мысляр і пісьменнік Тамаза Кампанела (1568—1639). Горад Сонца — гэта шчаслівая краіна, схаваная ў водах Індыйскага акіяна. Тут пануе поўная гармонія, няма прыватнай уласнасці, людзі працуюць разам і пароўну размяркоўваюць усё, што вырабляюць. Яны трымаюцца прадпісанняў адзінай кнігі, назва якой — «Мудрасць».

3. Літаратура Рэнесансу. Найбольш ярка рысы і дух Рэнесансу адлюстравалі ў сваіх творах Сервантэс і Шэкспір.

Творчасць іспанскага пісьменніка эпохі Адраджэння ***Мігеля дэ Сервантэса*** (1547—1616) аказала вялікі ўплыў на сусветную культуру. Будучы пісьменнік нарадзіўся ў небагатай сям'і, але атрымаў добрую адукацыю. Беднасць прымусіла юнака шукаць шчасця за мяжой. Жыццёвы досвед і талент дазволілі Сервантэсу стаць пісьменнікам.

Мігель дэ Сервантэс Сааведра. Мастак *Хуан дэ Хаурэгі.* 1600 г.

У сваім творы — рамане «Хітры гідальга Дон Кіхот Ламанчскі» — Сервантэс высмеяў сярэднявечны ідэал рыцарства.

Галоўны герой рамана — гідальга (іспанскі дваранін) Дон Кіхот. Ён надзелены вялікім розумам, валодае шырокімі ведамі, ён — шчыры прыхільнік гуманістычных каштоўнасцей. У людзях гідальга шануе асабістыя заслугі і вартасці, а не тытулы і радавод, як было прынята ў Сярэднія вякі. Пры гэтым Дон Кіхот лічыць, што ён усё яшчэ жыве ў часы рыцарства і ўдзельнічае ў небяспечных і захапляльных прыгодах. Яго слуга Санча Панса беспаспяхова спрабуе пераканаць гаспадара ў тым, што «замкі», якія той бачыць, усяго толькі заезныя дамы, а «варожыя рыцары» — ветракі. Дон Кіхот не здольны зразумець новы свет простых і практычных людзей тыпу Санча Панса. Нягледзячы на высакародныя памкненні, пахвальнае жаданне змяніць нешта да лепшага, ён увесь час трапляе ў недарэчныя і смешныя гісторыі.

Як вы думаеце, донкіхоцтва — гэта станоўчая ці адмоўная з'ява? Сваё меркаванне патлумачце.

У выніку імя Дон Кіхота стала намінальным. І ў наш час адарваных

ад жыцця летуценнікаў і фантазёраў называюць донкіхотамі, а іх дзеянні — донкіхоцтвам.

49—50 Адзін з лепшых англійскіх пісьменнікаў ***Уільям Шэкспір*** (1564—1616) нарадзіўся ў сям'і заможнага гараджаніна. Усё яго жыццё было звязана з тэатрам «Глобус» у Лондане, папулярным сярод не толькі багатых, але і бедных людзей. Менавіта тут была пастаўлена большасць п'ес Шэкспіра.

Яго творы прасякнуты глыбокай цікавасцю да чалавека, да невырашальных супярэчнасцей чалавечага жыцця. У гістарычных драмах, камедыях і трагедыях Шэкспір даследаваў такія «вечныя» тэмы, як любоў і рэўнасць, славалюбства і сквапнасць.

Ён пераконваў чытача і гледача ў тым, што сапраўднай рухальнай сілай падзей з'яўляецца не Божая воля, а асоба, якая можа змяніць нават ход гісторыі. Шэкспір папярэджваў: чалавек, які страціў маральныя якасці, можа ператварыцца ў разбуральную сілу.

На схіле жыцця пісьменнік і мысляр стварыў свае самыя дасканалыя творы: трагедыі «Гамлет», «Атэла», «Рамэа і Джульета», «Кароль Лір» і інш. Да нашага часу яго п'есы з нязменным поспехам ідуць у многіх тэатрах свету, у тым ліку і на беларускай сцэне.

Такім чынам, гуманісты эпохі Адраджэння ўнеслі вялікі ўклад у станаўленне сучасных уяўленняў аб праве чалавека на свабоду, справядлівасць і шчасце.

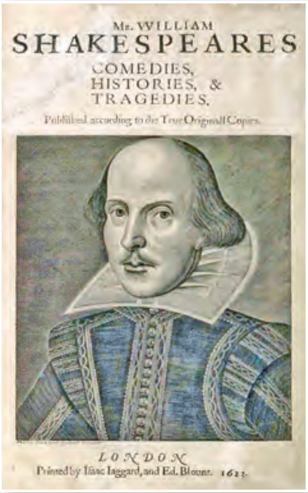

Партрэт Уільяма Шэкспіра, вядомы па гравюры Марціна Друшаўта. Партрэт быў размешчаны на тытульным лісце Першага Фоліа — зборніка п'ес Шэкспіра, апублікаванага ў 1623 г. Гэта адзін з двух партрэтаў, якія можна з упэўненасцю ідэнтыфікаваць як выяву Шэкспіра

Даведайцеся, якая другая вядомая выява Шэкспіра.

Ключавыя словы: *Адраджэнне (Рэнесанс), гуманісты, утопія, Томас Мор, Эразм Ратэрдамскі, Тамаза Кампанела, Мігель дэ Сервантэс, Уільям Шэкспір.*

Пытанні і заданні

1. Пералічыце гуманістычныя каштоўнасці эпохі Адраджэння.
2. Як вы думаеце, чаму гуманістаў цікавіла антычная культура?
3. Запоўніце ў сшытку табліцу «Выбітныя гуманісты».

Імя пісьменніка-гуманіста	Назва твора	Асноўныя гуманістычныя ідэі

4. Знайдзіце ў тэксце параграфа інфармацыю, якая пацвярджае, што Сервантэс і Шэкспір — пісьменнікі-гуманісты.
5. Падрыхтуйце і прадстаўце аднакласнікам выступленне ад асобы аднаго з гуманістаў, названых у параграфе, на тэму: «Якім павінна быць чалавечае грамадства».

§ 4. Мастацтва эпохі Адраджэння

Успомніце. *У якой краіне і калі зарадзілася культура Адраджэння? Каго з прадстаўнікоў Ранняга Адраджэння вы можаце назваць?*

Асаблівае месца ў гісторыі еўрапейскай культуры займае мастацтва эпохі Адраджэння. Пад уплывам гуманістычных ідэй нечуванага росквіту дасягнулі жывапіс, скульптура і архітэктура. У творчасці жывапісцаў Рэнесансу адлюстравалася характэрная для гуманізму цікавасць да чалавека, яго пачуццяў і думак.

Вы даведаецеся. *Якія тэмы раскрывалі жывапісцы эпохі Адраджэння. Чым праславіліся італьянскія мастакі Леанарда да Вінчы, Мікеланджэла і Рафаэль.*

1. Прадстаўнікі італьянскага Адраджэння. Італьянскае Адраджэнне падарыла свету трох найвялікшых мастакоў: Леанарда да Вінчы, Мікеланджэла і Рафаэля.